

MARKSİST EKONOMİ-POLİTİK VE İLETİŞİM DERS NOTLARI IX

Değer kuramı tarihsel olarak kapitalizme özgüdür...

Değer, fiyat değildir; fiyatların "ne iseler o olduklarını" açıklayan bir şeydir

Değer nedir?

Aristo: "Eşitlik olmadan değişim, ortak bir ölçü ile ölçülebilirlik olmadan da eşitlik olamaz".

Fayda-Değer Kuramı: Kullanım-değerinden (faydadan) hareketle değişim-değerine ulaşır...

Fayda-Değer/Emek-Değer Kuramı

Emek-Değer Kuramı: Kullanım-değerini değişim-değeri için mutlaka gerekli şart olarak görmekle beraber, değişim-değerini emeğe dayandırmıştır

O halde, değişim-mübadele değeri, "metalarda cisimleşmiş insan emeğinin zorunlu temsilidir"...

Marx'ın iktisat kuramının temeli: DEĞER KURAMI

Amaç-Araç

Kapitalist toplumun işleyiş ve genişleme mekanizmasını açıklamak.

Bu açıklamada anahtar işleve sahip kavramsal araç **artık değer**dir

Kapitalist toplumda artık-değerin nasıl meydana geldiği ve nasıl bölüşüldüğü değer ve artı-değer teorileri ile açıklanır.

Marx emek-değer kuramında **maddi temel** kavramına başvurur: *Eğer herkes çağlayan manzarası seyrettirerek ya da vicdan ve onur alım-satımıyla geçinmeye kalksaydı kimse hayatta kalamazdı...*

Gerçek üretim yani doğanın emek süreçleriyle dönüştürülmesi varlığımız açısından hayatidir. İnsan hayatının üretiminin-yeniden üretiminin temelini bu **maddi emek** oluşturur. Vicdan ve onuru üstümüze giyemeyiz; giysiler bize bu şekilde ulaşmaz, insan emeği süreçleri ve meta mübadelesi sayesinde ulaşırlar...

Harvey: "Fetişizmden kurtulmak için toplumsal olarak gerekli emek zamanı olarak değer kavramına ihtiyacımız var..."

Emek-değer kuramı

- ◆ *Ricardo, (On The Principles of Political Economy and Taxation)* sınıflar arasında gelir dağılımını düzenleyen yasaları belirlemeye koyuldu...
- ◆ Bu dağılımdan etkilenmeyecek bir değer ölçüsü geliştirmeye çalıştı...
- ◆ Emek-değer kuramını ayrıntılı olarak tanımlayan ilk kişi oldu: “*Bir malın değeri ya da takas edileceği başka bir malın miktarı, üretimi için gerekli olan görece emek miktarına bağlıdır...*”
- ◆ *Smith*, bir malın doğal fiyatını “kârın, kiranın ve ücretin bir bileşkesi” olarak görürken; *Ricardo*, doğal fiyatı, bu gelir biçimlerindeki değişimlerden bağımsız olarak tanımladı: fiyat, yalnızca onu üretmek için gerekli olan emeğe bağlıydı...

- ◆ *Ricardo*'ya göre, sınıfların “değişik gelirleri” de üretimde önceden yaratılan bir değer paylaşımını yansıtıyordu.
- ◆ Dolayısıyla ücretlerdeki bir artış, ürünlerin fiyatlarında orantılı olarak bir artış yaratmayacağından “tarla sahiplerinin ve kapitalistlerin geliri düşmek zorunda kalacaktı”.
- ◆ *Ricardo*, kârın “doğal eğiliminin” düşmek olduğuna karar verdi; çünkü, toplumun ve zenginliğin ilerlemesi sürecinde gerekli olan ek gıda miktarı, çok daha fazla emek harcanması yoluyla elde ediliyordu... bu doğal eğilim ancak emeğin üretkenliğini artıran teknolojik yeniliklerle “yavaşlatılabilirdi”.
- ◆ *Ricardo*, kârların ve ücretlerin ters orantılı olmasını yani “ücretler arttığında kâr oranının düşmesini” önerdi ve böylece sınıf çatışması sivil toplum tartışmaları içine girdi...

Değerin kaynağına ilişkin tarihsel süreç

Merkantilist Dönem (Ortaçağın sonları dahil olmak üzere)

Ticarî faaliyetlerin giderek gelişmesi...

Buna bağlı olarak değişimin de giderek artan ölçüde kâr elde etmek amacıyla yapılır olması...

Merkantilist dönem Orta Çağ'ından ayıran temel özellik, bakış açısının üretimden değişime kaymasıdır.

Böylece, üretim maliyetinden ayrılan ve tüketicinin subjektif değerlendirmesine bağlanan bir değer anlayışı yerleşti.
Tüccar, kârını üretim maliyeti ile fiili piyasa fiyatı arasındaki farkı ödemeye razı alıcının sırtından sağlıyordu.

Bağımsız küçük üretici üretim araçlarına sahipse, onun tüccara malını değerinden aşağı bir fiyatla satması için hiçbir sebep olamazdı. Bu durumda tüccarın kârının üretim alanında değil de değişim alanında meydana geldiğini düşünmek normal karşılanması gereken bir şeydi.

Merkantilist Dönemin sonları

Bu dönemde rekabetin özellikle ülke içinde üretilen malların alım-satım fiyatları arasındaki farkı küçültmek ticarî kârın azalmasına yol açması, **ticaret sermayesini bir ölçüde doğrudan doğruya üretim üzerinde kontrol sağlama zorunda bıraktı.**

Bu değişim, gittikçe hız kazandı. Tüccar ilk önce tüccar-imalâtçı, daha sonra tam sanayici haline geldi. Aynı zamanda küçük bağımsız üreticilerin kendi aralarından gittikçe güçlenen sanayiciler çıkmaya başladı.

Bu gelişmeye paralel olarak gerek tarım gerekse imalât alanlarında yeni gelişmenin gerektirdiği iş-gücünü sağlamak üzere, bir kısım bağımsız küçük üreticiler ve toprağa şu ya da bu şekilde bağlı kimseler, ücret karşılığında çalışan işçiler haline geldiler.

Sanayi Kapitalizmi Dönemi

Bu gelişmelerle **sermaye kârının kaynağı değişim alanında değil üretim alanında** aranır oldu...

Sir William Petty: 1.) Malların değişim-değerleri, bunların üretimleri için harcanması gerekli emeğin harcanma süresi (iş-zamanı) ile belirlenir... 2.) Bir malın üretimi sırasında harcanan emeğin değeri de, diğer herhangi bir mal gibi, bunun üretimi için gerekli tüketim araçlarının üretimi için gereken iş-zamanı ile belirlenir... 3.) Bu yoldan giderek, malın değerinin, üretimi için harcanan emeğin değerini aşan kısmı demek olan 'artık-değere' ulaşılır...

Adam Smith: Değişim-değerini, (önce Petty, ardından Ricardo ve Marx'ın aksine) malın üretimi için harcanmış olan-malda maddleşmiş bulunan emek miktarına dayandırmaz. Ona göre önemli olan, değişim-değeri için bir 'gerçek ölçü' bulmaktır. Smith'e göre, bir malın değişim-değerinin gerçek ölçüsü bunun üretimi için harcanmış emekte değil fakat (sermayenin) **satın alabileceği veya kumanda edebileceği emek miktarında** aranmak gerekir.

David Ricardo: Değişim-değerlerinin malların üretimleri için harcanmış emek miktarlarının birbirlerine oranı ile belirleneceğini ifade eden temel ilkenin sırf sermayenin mevcudiyeti yüzünden geçerliliğini kaybetmeyeceğini söyler. Üretim fiyatları değerlerin etkisi altında değil, fakat değerlerden bağımsız olarak bir veri gibi düşünülen ortalama kâr oranının etkisi altında oluşur. Ricardo için kâr doğaldır; nasıl doğduğu, genel ve ortalama kâr oranının nasıl meydana geldiği üzerinde durmaz, sadece büyüklüğünün nelere bağlı olduğunu ve nasıl değiştiğini inceler. Kârı, toplam değerden, ücret (rant olması halinde ücret ve rant) çıktıktan sonra geriye kalan değer artığı olarak tespit etmekle yetinir... **Değer, birikmiş emekle (sermaye) canlı emeğin (işçi) ortak ürünüdür ve bunlar arasında paylaşılması gerekir.**